

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Leksikologija i leksikografija I: Leksikografski postupak

Halilović, Senahid

2022-12-31

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/6ca51dde-2a77-4899-84dc-e2515e45155a>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

NAZIVI ZA DAŽDEVNJAKA U BOSNI I HERCEGOVINI: LINGVOGEOGRAFSKI PRISTUP

Senahid Halilović

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet
Franje Račkog 1
71 000 Sarajevo
senahid.halilovic@ff.unsa.ba

Apstrakt

Tokom XX stoljeća dijalektolozi su obratili posebnu pažnju na nazive za daždevnjaka (*Salamandra maculosa Laur.*) na području srednjojužnoslavenskog jezika. Dalibor Brozović u radu iz 1962. godine donosi sto dvadeset naziva, od kojih je četrdeset poznato samo u Bosni i Hercegovini. U ovom radu nastavljamo odatle i ukazujemo na to da u bosanskohercegovačkim govorima postoji znatno veće bogatstvo naziva za daždevnjaka negoli je dosad bilo poznato: u glosaru navodimo čak devedeset šest naziva, ne računajući fonetske i akcenatske varijante. Pored novih naziva i oblika donosimo i nove podatke o rasprostriranju već poznatih naziva. Raznolikost naziva za daždevnjaka, uzrokovana i unutarlingvističkim i vanlingvističkim momentima, ogleda se i u osnovama i nastavcima. Analiza pokazuje da su nazivi tvoreni i tako što na iste osnove dolaze različiti nastavci (*kišavac, kišňak, kišo*) i tako što na različite osnove dolaze isti nastavci (*burnjak, kišňak, vodňak*). Lingvogeografskom obradom dijela sakupljene građe utvrdili smo areale osnova i naziva koji su vrlo prošireni u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: areal, Bosna i Hercegovina, daždevnjak, dijalekatska leksika, dijalektologija, lingvogeografija, upitnik

1. Proteklo je šezdeset godina otkako je objavljen rad Dalibora Brozovića o nazivima za *daždevnjaka* (*Salamandra maculosa Laur.*) na području srednjojužnoslavenskog jezika “s osobitim obzirom na teritorij Bosne i Hercegovine” (1962). Autor donosi čak sto dvadeset naziva za tog vodozemca, važnih za dijalektologiju i etnologiju, a zanimljivih i za slavensku i opću lingvistiku. Sabrao ih je iz nekoliko izvora: osnovni je *Rječnik narodnih zoologičnih naziva* M. Hirtza iz 1928, iz koga potječe više od polovice; dvadesetak donosi iz

dijalektološke i druge literature (od Ivšićeva priloga iz 1921. nadalje), a tridesetak novih, koji nisu zastupljeni u izvorima i rječnicima i nigdje nisu štampani, dobio je od lingvиста (kao što je A. Zareba, dijalektolog iz Krakova, koji je putujući po Jugoslaviji obratio posebnu pažnju na nazive za daždevnjaka) i drugih saradnika, ili je do njih došao istražujući u bosanskohercegovačkim govorima odnos *žd/žđ*.

Golemo bogatstvo i šarenilo naziva i oblika uzrokovali su i unutarlingvistički i vanlingvistički momenti:

1. fonetska labilnost refleksâ za psl. *dbžž- (nakon nestanka slabog poluglasa na njegovo su mjesto dolazili sekundarni vokali *i* i *u* kako bi se izbjegle suglasničke grupe teške za izgovor, a uklanjanje novostvorenih alternacija *i/a* i *u/a* nije provedeno s istim rezultatom u svim dijalektima; dijalektolozi su tokom XX st. pronašli ne samo nove izvedenice od *dbžž- nego i oblike sa sekundarnim vokalima *e* i *o*);
2. gubljenje lekseme *dažd* (gubitak semantičke spone *dažd* – *daždevnjak*);
3. raširena različita narodna vjerovanja, folklorne predodžbe koje se vežu uz ovog bezazlenog vodozemca imaju odraza u osnovama od kojih se tvore novi nazivi;
4. daždevnjak je neka vrsta bosanskog tabua: o njemu se nerado govori, a čim se jedan naziv udomaći, stvara se novi.

Od ukupno sto dvadeset naziva koje donosi Brozović (odnosno, sto sedamdeset devet, ako se uzmu u obzir varijacije), u Bosni i Hercegovini zabilježeno je četrdeset sedam (ili sedamdeset šest s fonetsko-fonološkim varijantama). Od tih četrdeset sedam naziva četrdeset je poznato samo u Bosni i Hercegovini, a sedam i izvan bosanskohercegovačkih granica. U ovome radu pokazat ćemo da u bosanskohercegovačkim govorima postoji znatno veće bogatstvo i šarolikost naziva za *daždevnjaka* negoli je sadržano u Brozovićevoj studiji iz 1962. godine. Pored novih naziva i oblika donosimo i nove podatke o rasprostiranju već poznatih naziva. Naši izvori su:

1. spomenuti rad D. Brozovića (u daljnjem tekstu DB 1962);
2. *Pitanja o govoru prostoga naroda iz 1897.* (P 1897);
3. *Upitnici za srpskohrvatski dijalektološki atlas 1964–* (SH 1964);
4. *Upitnici za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora 1975–1986.* (U 1975–1986);
5. dijalektološka literatura o bosanskohercegovačkim govorima od 1962. do 2022. (DL 1962–2022).

DB 1962. sadrži dvadeset tri naziva nezastupljena u drugim našim izvorima, P 1897. dva, U 1975–1986. trideset sedam i DL 1962–2022. tri; uz

ovih šezdeset pet naziva zastupljenih u jednome izvoru imamo i trideset jedan naveden u dva ili više izvora, što znači da je u bosanskohercegovačkim govorima dosad zabilježeno devedeset šest naziva. Od toga šezdeset pet naziva nema fonetsko-fonoloških varijanti, a trideset jedan ima ukupno šezdeset sedam; dakle, dosad nam je poznato devedeset šest naziva koji se javljaju u sto šezdeset tri varijante.

2. Prije nego što prijedemo na lingvogeografsku obradu dijela sakupljene građe, donosimo glosar dosad poznatih naziva za daždevnjaka u Bosni i Hercegovini, tabelu osnova i sufiksa (uporedive s onima u Brozović 1962). Znakovi *dž*, *đ*, *lj* i *nj* u dijalektološkim zapisima zamijenjeni su u glosaru odgovarajućim znakovima iz fonetske transkripcije (*ž*, *ž*, *l̂*, *n̂*); u svemu ostalom ostavljena je varijanta koja je zapisana. U abecednom popisu svaki je naziv numeriran a uz njega su akcenatske i fonetske varijante (s *ž*, *š*, *ž*, *ž̂*, *š̂*, *ž̂*) navedene pod *a*, *b*, *c* itd. U glosaru su upotrijebljene sljedeće skraćenice: k (kato-lici), m (muslimani), p (pravoslavni) – oznake vjerske pripadnosti informatora; o. (oko, okolica); P (*Pitanja o govoru prostoga naroda*) i U (*Upitnik za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora*). Unutar zagrada naveden je broj upitnika iz kojeg potječe potvrda (na kartama su to brojčane oznake mjesta u kojima su upitnici popunjavani).

Glosar naziva za *Salamandra maculosa Laur.* u Bosni i Hercegovini

1a. *burñak*. DB 1962: o. Prnjavora, o. Kostajnice, Žepče; P 1897: Skender-Vakuf, Borak, Čarići, Paunovići, Mokri Lug, Bokani, Šolaji, Kostići, Bastahi m, p (P 161), o. Dervente k, p (P 173), Prijedor i sela Šurkovac, Timar k, m, p (P 192 i 193), Bosanska Dubica i o. p (P 196), o. Sanskog Mosta (Stari Majdan i sela Koprivna, Dževar, Brdari, Suhača, Podvidača, Stara Rijeka) k, m, p (P 208), Bihać i o. k, m, p (P 215, P 219)

1b. *bûrnāk*. DB 1962: Tramošnja p, o. Sanskog Mosta; U 1975–1986: Donji Rakovac p, o. Maglaja (U 99), Osojnica p, o. Maglaja (U 100), Tolisa p, o. Gradačca (U 126), Donje Ratkovo p, o. Ključa (U 163), Krupa na Vrbasu p, o. Banje Luke (U 180), Srednja Šnjegotina p, o. Čelinca (U 182), Popovići p, o. Prnjavora (U 189), Novi Grad p, o. Odžaka (U 194), Srđevići p, o. Srpeca (198), Grbavci p, o. Bosanske Gradiške (U 201), Melina p, o. Banje Luke (U 203), Gornje Sreflije p, o. Bosanske Dubice (U 206), Prusci p, o. Bosanskog Novog (U 208), Mali Dubovik p, o. Bosanske Krupe (U 211), Jasenica p, o. Bosanske Krupe (U 212), *bûrnāk* / *dáždevnāk*: Podrašnica p, o. Mrkonjić-Grada (U 164), *bûrnāk* / *diždènāk* / *diždrnāk*: Izačić m, o. Bihaća (U 220); DL 1962–2022: Potkozarje p (Dalmacija 2004: 40)

1c. *bûrnâk* / *daždèvnâk*. U 1975–1986: Velika Bukovica p, o. Doboja (U 188), *bûrnâk* / *kîš*: Bosanska Dubica m (U 207)

1d. *bûrnâk*. U 1975–1986: Donja Koprivna p, o. Modriče (U 127)

1e. *bûrnâk*. U 1975–1986: Kakmuž p, o. Gračanice (U 101)

2a. *davždèñâk*. DB 1962: Doboje p

2b. *davždeñâk*. U 1975–1986: Donja Mahala k, o. Orašja (U 123)

3. *dažd*. DB 1962: Vlasenica

4. *daždàja*. U 1975–1986: Donji Svilaj k, o. Odžaka (U 195)

5. *daždànâk*. U 1975–1986: Višići m, o. Čapljinje (U 14)

6a. *daždeñâk*. DB 1962: Vlasenica; P 1897: Bihać i o. k, m, p (P 215, P 216, P 219, P 221 i P 222)

6b. *dăždeñâk*. DB 1962: Čejreci m, o. Prijedora, Bišćani m, o. Prijedora, Jaklići m, o. Bugojna; U 1975–1986: Zalom p, o. Nevesinja (U 21), Kreševo k (U 61), Doljani k, o. Jablanice (U 140), Hripavci m, o. Ključa (U 162), Ćoralčići m, o. Cazina (U 221), *dăždeñâk* / *düždevñâk* / *dăždevñâk*: Žepa m, o. Rogatice (U 48); DL 1962–2022: Srbaljani m, o. Bihaća (Peco 1975: 210), Kruševo m, o. Olova, Dolovi m, o. Olova (Jahić 2002: 134)

6c. *dăždeñâk*. U 1975–1986: Suhaća m, o. Bosanskog Novog (U 209)

6d. *dăždeñâk*. U 1975–1986: Gornji Kamengrad m, o. Sanskog Mosta (U 213), Dobrenica m, o. Bihaća (U 218)

6e. *daždèñâk*. DB 1962: Banja Luka m; U 1975–1986: Hodovo p, o. Stoca (U 16), Grude k (U 132), Goranci k, o. Mostara (U 134), Čitluk k (U 136); DL 1962–2022: Polog k, o. Mostara, Grude k, Goranci k, o. Mostara, Izbično k, o. Širokog Brijega, Čerigaj k, o. Širokog Brijega, Kočerin k, o. Širokog Brijega, Vranić k, o. Posušja (Peco 1986: 133–134, 136), Orahovi Do k, o. Trebinja, Grmljani p, o. Trebinja (Halilović 1996: 120)

6f. *daždèñâk*. DL 1962–2022: zapadna Hercegovina k (Kraljević 2013: 56)

7a. *dăždevñâk*. U 1975–1986: Višegrad m (U 45), Bjelave m, o. Sarajeva (U 53), Spahići m, o. Bihaća (U 219), Jezerski m, o. Bosanske Krupe (U 222), *dăždevñâk* / *düždevñâk*: Plješevica p, o. Rogatice (U 47), *dăždevñâk* / *düždevñâk* / *dăždeñâk*: Žepa m, o. Rogatice (U 48), *dăždevñâk* / *zviždeñâk*: Gornja Tuzla m (U 230); DL 1962–2022: Kovačići p, Konjevići p, o. Kladnja (Remetić 1970: 106)

7b. *daždevñâk*. U 1975–1986: Doborovci m, o. Gračanice (U 117)

7c. *daždèvnâk*. DB 1962: Lištica k, o. Mostara; U 1975–1986: Gradac k, o. Neuma (U 11), Bitunja m, o. Stoca (U 13), Bihać m (U 225), *daždèvnâk* / *bûrnâk*: Velika Bukovica p, o. Doboja (U 188), *daždèvnâk* / *šárac*: Slatina m,

o. Čajniča (U 42); DL 1962–2022: Zvirici k, o. Ljubuškog (Peco 1986: 134), Kijev Do k, o. Trebinja (Halilović 1996: 120)

7d. *dáždevnāk* / *bûrnāk*. U 1975–1986: Podrašnica p, o. Mrkonjić-Grada (U 164)

8a. *dáždrnāk*. DL 1962–2022: Donji Kamičak m, o. Ključa (Pehlić 2006: 63)

8b. *dáždrynāk*. DB 1962: Biščani m, o. Prijedora, Ključ m; U 1975–1986: Orašac m, o. Bihaća (U 216)

9. *devžėnāk*. DB 1962: o. Maglaja m

10. *deždėnāk*. DB 1962: o. Duvna m; U 1975–1986: Vitina m, o. Ljubuškog (U 131), Modran k, o. Dervente (U 192); DL 1962–2022: o. Dervente (Baotić 1983: 106)

11. *dīhžėnāk*. DB 1962: o. Gračanice kod Tuzle m

12. *dīvžėnāk* / *zvīžėnāk*. U 1975–1986: Ugorsko m, o. Vogošće (U 55)

13. *dīždenak*. P 1897: o. Bosanske Gradiške (Dolina Dolnja, Dolina Gornja, Brestovična, Kozinci i Mačkovac) k (P 187), Velika Kladuša m, p (P 226)

14a. *dīždeñak*. DL 1962–2022: u dolini Lepenice, o. Kiseljaka i Kreševa k, m, p (Vuković 1963: 304)

14b. *dīždeñak*. DB 1962: Gračanica m, o. Bugojna, Hrasnica m, o. Gornjeg Vakufa, Donji Palež k, o. Visokog, Trnovo p, o. Sarajeva, Kamensko m, o. Olova; U 1975–1986: Gornja Ljuta m, o. Kalinovika (U 30), Šahbegovići m, o. Sokoca (U 52), Tarevo m, o. Kladnja (U 81), Kladanj m (U 82), Milankovići m, o. Olova (U 83), Kozarac m, o. Prijedora (U 205), *dīždeñāk* / *zvīždeñāk*: Bužim m, o. Bosanske Krupe (U 223), Tuholj m, o. Kladnja (U 226), Svojat m, o. Živinica (U 229); DL 1962–2022: Knežina m, o. Sokoca (Jahić 2002: 134)

14c. *dīždeñāk* / *dīžžėnāk*. U 1975–1986: Here m, o. Prozora (U 142)

14d. *dīždeñāk* / *dīždrnāk* / *bûrnāk*. U 1975–1986: Izačić m, o. Bihaća (U 220)

15a. *dīždevnāk*. U 1975–1986: Odžak m, o. Nevesinja (U 20)

15b. *dīždevnāk*. U 1975–1986: Čuhovići m, o. Konjica (U 36), Ledići p, o. Trnova (U 37)

16. *dīždrnāk* / *dīždeñāk* / *bûrnāk*. U 1975–1986: Izačić m, o. Bihaća (U 220)

17a. *dīžžėnāk*. DB 1962: iz Bosne

17b. *dīžžėnāk*. DB 1962: Sarajevo; U 1975–1986: Lug m, o. Jablanice (U 33), Džanići m, o. Konjica (U 63)

17c. *dīžžėnāk*. U 1975–1986: Seljani m, o. Konjica (U 34), *dīžžėnāk* / *dīždeñāk*: Here m, o. Prozora (U 142)

18a. *dīžžėvnāk*. U 1975–1986: Mala Kladuša m, o. Velike Kladuše (U 224)

18b. *dīžžėvnāk*. DB 1962: Sarajevo

19. *diželèñāk*. U 1975–1986: Omar m, o. Zavidovića (U 98)
20. *dīžèñāk*. U 1975–1986: Lišnja m, o. Prnjavora (U 191)
- 21a. *dižveñak*. P 1897: Lišnja m, o. Prnjavora (P 178)
- 21b. *dīžveñāk*. DB 1962: Šenik m, o. Jajca, Hrasnica m, o. Gornjeg Vakufa, Gornji Vakuf m, o. Jajca k; U 1975–1986: Vaganjac m, o. Gornjeg Vakufa (U 143), Odžak m, o. Bugojna (U 144), Pšenik m, o. Jajca (U 166)
- 21c. *dižveñāk*. U 1975–1986: Vinac m, o. Jajca (U 155)
22. *dižžavñāk*. DB 1962: Sarajevo
23. *dīžžèñāk*. DB 1962: Visoko m; U 1975–1986: Deževice k, o. Kreševa (U 62)
24. *dīžlèñāk*. DB 1962: Lužine k, o. Fojnice
25. *doždèvñak*. DB 1962: u Bosni (iz Margitića Jajčanina)
- 26a. *dožžèvñak*. DB 1962: u Bosni (iz Margitića Jajčanina)
- 26b. *dòžžèvñāk*. DB 1962: o. Prozora m
27. *draždèñāk*. DL 1962–2022: Dobro Selo k, o. Čitluka (Peco 1986: 134), zapadna Hercegovina k (Kraljević 2013: 69)
28. *dreždèñāk*. U 1975–1986: Buna k, o. Mostara (U 17); DL 1962–2022: Krehin Gradac k, o. Čitluka (Peco 1986: 133), zapadna Hercegovina k (Kraljević 2013: 69)
- 29a. *drīždrenāk*. DB 1962: Bakovići k, o. Fojnice
- 29b. *driždrèñāk*. DB 1962: Bakovići k, o. Fojnice
30. *droždèñāk*. DL 1962–2022: Dobro Selo k, o. Čitluka, Čitluk k (Peco 1986: 134)
31. *dròžžèñāk*. DB 1962: Korita k, o. Fojnice
32. *dròžžèvñāk*. U 1975–1986: Misurići m, o. Maglaja (U 175)
33. *drúžo* / kišñak. U 1975–1986: Ravna m, o. Maglaja (U 174)
34. *družžèñak*. DL 1962–2022: u dolini Lepenice, o. Kiseljaka k, m, p (Vuković 1963: 304)
- 35a. *drūžbeñāk*. DB 1962: Fojnica k
- 35b. *drūžbeñāk*. DB 1962: Fojnica k, Selakovići k, o. Fojnice, Kreševo k
- 36a. *druždeñak*. DB 1962: iz Margitića
- 36b. *drūždeñāk*. DB 1962: Korita k, o. Fojnice
- 36c. *druždèñāk*. U 1975–1986: Donja Ivanjska k, o. Banje Luke (U 202)
- 36d. *drūždeñāk*. DB 1962: Topuzovo Polje p, o. Visokog
37. *druždevñak*. DB 1962: Visoko, iz Margitića
38. *drūždrevñāk*. U 1975–1986: Vrtoče p, o. Vlasenice (U 76)
- 39a. *družža*. P 1897: Travnik k, m, p (P 153)

39b. *drúžža*. DB 1962: Meurić m, o. Travnika, Kruščica m, o. Jajca; SH 1964: Travnik m; U 1975–1986: Turkovići m, o. Fojnice (U 64), Katići p, o. Busovače (U 65), Gornji Buselji k, o. Busovače (U 93), Divičani m, o. Jajca (U 167), Gluha Bukovica m, o. Travnika (U 170)

39c. *drúžža*. DB 1962: Voljevac m, o. Fojnice

40. *družženāk*. DB 1962: Tješilo k, o. Fojnice

41a. *družženāk*. DB 1962: Visočka nahija m (izvor: Milenko Filipović)

41b. *drúžženāk*. U 1975–1986: Komušina k, o. Teslića (U 177)

41c. *drúžženāk*. DB 1962: Ostružnica k, o. Fojnice

41d. *družženāk*. DB 1962: Tješilo k, o. Fojnice

41e. *drúžženāk*. DB 1962: Donje Moštre, o. Visokog

42a. *družževnāk*. DB 1962: iz Margitića; P 1897: Žepče i o., k, m, p (P 158)

42b. *drúžževnāk*. DB 1962: Fojnica m

43a. *drúžžo*. DB 1962: Vitez k, m, o. Travnika; U 1975–1986: Jakeš m, o. Modriče (U 193)

43b. *drúžžo*. DB 1962: Ostružnica k, o. Fojnice

44a. *drūženāk*. DB 1962: Tušnjići m, o. Visokog, Srhinje m, o. Visokog

44b. *družženāk* / *drúžo*. U 1975–1986: Donja Lovnica m, o. Zavidovića (U 97)

44c. *drūženāk* / *kišnāk*. U 1975–1986: Uvorići m, o. Visokog (U 68)

44d. *drūženāk*. DB 1962: Voljevac m, o. Fojnice

44e. *drūženāk*. DB 1962: Rajetići k, o. Fojnice

45a. *družževnāk*. P 1897: Kotor-Varoš k, m, p (P 162), o. Sanskog Mosta (Stari Majdan, Koprivna, Džepar, Brdari, Suhača, Podvidača, Stara Rijeka) k, m, p (P 208)

45b. *drúžževnāk*. U 1975–1986: Podbrđe k, o. Kotor-Varoša (U 181)

45c. *družževnāk*. U 1975–1986: Dobratići k, o. Skender-Vakufa (U 168)

46. *drúžo* / *družženāk*. U 1975–1986: Donja Lovnica m, o. Zavidovića (U 97)

47a. *družženāk*. U 1975–1986: Zahum k, o. Prozora (U 141)

47b. *držženāk*. SH 1964: Prisoje k, o. Duvna; U 1975–1986: Kružanj m, o. Mostara (U 19), Prigrađani m, o. Mostara (U 32), Studenci k, o. Ljubuškog (U 130), Biograci k, o. Širokog Brijega (U 133), Trnava m, o. Sanskog Mosta (U 204); DL 1962–2022: K. Gradac k, o. Čitluka, Biograci k, o. Širokog Brijega, Zvirići k, o. Ljubuškog, Studenci k, o. Ljubuškog, Radišići k, o. Ljubuškog, Rasno k, o. Širokog Brijega, Kočerin k, o. Širokog Brijega (Peco 1986: 133–136), zapadna Hercegovina k (Kraljević 2013: 69)

48. *družževnāk*. DB 1962: Bijelo Polje u Hercegovini

49. *družževnāk*. U 1975–1986: Kruščica p, o. Uloga (U 22), Jasenik p, o. Gacka (U 25)

50a. *duždeñak*. DB 1962: Žepče; P 1897: Nadenić, Srđević i Bodežišta, o. Gacka m, p (P 19)

50b. *dūždeñāk*. DB 1962: Topuzovo Polje p, o. Visokog; U 1975–1986: Zurovići m, o. Gacka (U 23), Bjelušine – Štrpci p, o. Rudog (U 43), Crni Vrh m, o. Višegrada (U 46), Vrela p, o. Šekovića (U 78), Križevići m, o. Zvornika (U 79), Gornji Piperi p, o. Lopara (U 105), Priboj p, o. Lopara (U 106), Potpeć p, o. Srebrenika (U 115), Vučilovac p, o. Brčkog (U 121), *dūždeñāk* / *zvīždeñāk*: Rataja m, o. Foče (U 28), *dūždeñāk* / *zvīždeñāk*: Donji Drecelj p, o. Olova (U 71); DL 1962–2022: Kula p, Starić p, Konjevići p, o. Kladnja (Remetić 1970: 106), Donji Birač, Šekovići i o. p (Vujičić 1981: 203), Gornje Caparde p, o. Zvornika (Đukanović 1983: 23), Malo Polje p, o. Han-Pijeska (Jahić 2002: 134)

51. *dūždevac*. U 1975–1986: Popov Most m, o. Foče (U 26), Podgrađe p, o. Foče (U 39); DL 1962–2022: Toholji m, o. Foče, Popov Most m, o. Foče (Jahić 2002: 134)

52a. *duždevñak*. DB 1962: o. Sarajeva; P 1897: Goražde i o. m, p (P 62, P 63), o. Višegrada p (P 65), Prača m, p (P 68), Rogatica i o. m, p (P 70, P 72), Snagovo kod Zvornika m, p (P 96), Sinjakovo kod Varcar-Vakufa k, p (P 148), Sanski Most i o. k, m, p (P 206)

52b. *dūždevñāk*. U 1975–1986: Bijela p, o. Višegrada (U 44), Selišta p, o. Sokoca (U 49), Bjelosavljevići p, o. Sokoca (U 50), Mokro p, o. Pala (U 51), Malo Polje p, o. Han-Pijeska (U 72), Miljanovci m, o. Kalesije (U 80), Teočak m, o. Ugljevika (U 108), *dūždevñāk* / *dāždevñāk*: Plješevica p, o. Rogatice (U 47), *dūždevñāk* / *dāždevñāk* / *dāždeñāk*: Žepa, o. Rogatice m (U 48); DL 1962–2022: Sijerci p, o. Sokoca (Jahić 2002: 134)

53. *dūžženāk*. U 1975–1986: Tušnjići m, o. Visokog (U 67)

54. *dūžževñāk*. DB 1962: o. Sarajeva m

55. *žėvženāk*. DB 1962: Vareš m

56. *živženāk*. DB 1962: Vareš m

57. *kīš* / *būrñak*. U 1975–1986: Bosanska Dubica m (U 207)

58a. *kišavac*. P 1897: Kalinovik i o. (Jažići, Vlaholje i Kutí) m, p (P 58)

58b. *kīšavac*. U 1975–1986: Vlaholje p, o. Kalinovika (U 29)

59a. *kīšnāk* / *krāvijāk*. U 1975–1986: Strojice p, o. Šipova (U 156)

59b. *kīšnāk*. DB 1962: o. Sutjeske (Donje Selo k, Kučukovići k, Dragovići m, Miljačići k, Kaparovići m, Borovica k), Kraljeva Sutjeska k, Ivanjska k, o. Banje Luke

60. *kīšnača žāba*. U 1975–1986: Mahovljani p, o. Banje Luke (U 199)

61a. *kišňak*. P 1897: o. Olova (Magulica, Kamensko, Rijeka, Stojčići, Gornja i Donja Dištica) k, m (P 93), Slimena i Polje kod Travnika k, m (P 150), Travnik i o. k, m, p (P 156), Žepče i o. k, m, p (P 158), Skender-Vakuf, Borak, Čarići, Paunovići, Mokri Lug, Bokani, Šolaji, Kostići, Bastahi m, p (P 161), o. Dervente, selo Kulina k, p (P 173); U 1975–1986: Bastasi p, o. Drvara (U 161)

61b. *kišňāk*. DB 1962: o. Travnika; U 1975–1986: Vijaka k, o. Vareša (U 86), Zabrezje k, o. Vareša (U 87), Vukanovići k, o. Kaknja (U 91), Breze k, o. Tuzle (U 103), Dokanj k, o. Tuzle (U 104), Dobropolje m, o. Tešnja (U 176), *kišňak* / *drūženāk*: Uvorići m, o. Visokog (U 68), *kišňāk* / *vòdnāk*: Janja m, o. Bijeljine (U 109); DL 1962–2022: Imljani p, o. Skender-Vakufa (Vuković 1962: 48)

61c. *kišňak*. U 1975–1986: Bjelavići k, o. Kaknja (U 89), Gornji Smrtići p, o. Prnjavora (U 197), *kišňak* / *drūžo*: Ravna m, o. Maglaja (U 174)

61d. *kišňāk*. DB 1962: Karaula m, o. Travnika, Kruščica m, o. Jajca; U 1975–1986: Taračin Do k, o. Ilijaša (U 56), Drvetine m, o. Bugojna (U 152), Gornje Pećine k, o. Novog Travnika (U 153), Paklarevo k, o. Travnika (U 154), Perućica p, o. Jajca (U 165), Skender-Vakuf m (U 179), Šurkovac k, o. Prijedora (U 210), Dolac k, o. Travnika (U 228)

61e. *kišňāk*. U 1975–1986: Maoča m, o. Brčkog (U 114)

61f. *kišňak*. U 1975–1986: Medakovo m, o. Tešnja (U 185), Sivša k, o. Tešnja (U 187)

61g. *kišňāk* / *zvižňāk*. U 1975–1986: Dubrave m, o. Bosanske Gradiške (U 227)

61h. *kišňāk*. U 1975–1986: Žepče m (U 172)

61i. *kišňāk*. DB 1962: Korita k, o. Fojnice, Vareš k, o. Vareša k (Ivančevo, Donja Vijaka, Gornja Vijaka, Jelaške)

62. *kišo*. U 1975–1986: Brnjic m, o. Kaknja (U 92), Lupoglav k, o. Žepča (U 173)

63. *kràvijāk* / *kišňāk*. U 1975–1986: Strojice p, o. Šipova (U 156)

64. *nadaždeňak*. P 1897: o. Stoca (Dabar, Berkovići i Hatelji) m, p (P 30)

65. *pískavac*. U 1975–1986: Rajševa m, o. Teslića (U 184)

66. *pòsavac*. U 1975–1986: Krnja Jela p, o. Bosanskog Petrovca (U 215)

67. *sūždrebňāk*. U 1975–1986: Boderište k, o. Brčkog (U 113)

68. *šárac*. U 1975–1986: Gornja Drežnica m, o. Mostara (U 135), *šárac* / *daždèvňāk*: Slatina m, o. Čajniča (U 42)

69. *šarèňāk*. U 1975–1986: Lohovo p, o. Biháca (U 217)

70. *štrlac*. U 1975–1986: Kongora k, o. Duvna (U 137), Prisoje k, o. Duvna (U 138)

71a. *vodeňak*. DB 1962: Vinica, o. Duvna

71b. *voděňak*. U 1975–1986: Gornji Vukšić k, o. Brčkog (U 120), Dolina k, o. Bosanske Gradiške (U 200)

72. *vödňāk / klišňāk*. U 1975–1986: Janja m, o. Bijeljine (U 109)

73. *zăždenāk*. U 1975–1986: Borci p, o. Konjica (U 35)

74. *zăždevňāk*. U 1975–1986: Bobare m, o. Tešnja (U 186)

75. *zdrůždo*. U 1975–1986: Sopotnica m, o. Kaknja (U 90)

76. *zdůžderňāk*. U 1975–1986: Sofići m, o. Goražda (U 40)

77. *zvřžěňāk*. U 1975–1986: Vrbanja m, o. Banje Luke (U 190)

78. *zvřždeňāk*. U 1975–1986: Slavin p, o. Vareša (U 88)

79a. *zvřždeňak*. DB 1962: Gradačac u Bosanskoj Posavini; P 1897: Donja Tuzla k, m, p (P 101)

79b. *zvřždeňāk*. DB 1962: Vrbanja m, o. Jajca, Gornja Vijaka k, o. Vareša; U 1975–1986: Delijaš m, o. Trnova (U 38), Klek p, o. Sarajeva (U 54), Bioča p, o. Ilijaša (U 57), Otes k, o. Ilidže (U 58), Bakići m, o. Olova (U 66), Krivajevići p, o. Ilijaša (U 69), Dragoradi m, o. Ilijaša (U 70), Repnik m, o. Banovića (U 84), Vozuća p, o. Zavidovića (U 85), Devetak m, o. Lukavca (U 102), Staro Brezovo Polje m, o. Brčkog (U 112), Donja Špionica m, o. Srebrenika (U 116), Donja Mionica m, o. Gradačca (U 119), Dobrenica k, o. Bihaća (U 218), *zvřždeňāk / dăždevňāk*: Gornja Tuzla m (U 230), *zvřždeňāk / dřždeňāk*: Bužim m, o. Bosanske Krupe (U 223), Tuholj m, o. Kladnja (U 226), Svojat m, o. Živinica (U 229), *zvřždeňāk / dűždeňāk*: Rataja m, o. Foče (U 28), Donji Drecelj p, o. Olova (U 71); DL 1962–2022: Kovačići p, Kula p, Kladanj p (Remetić 1970: 106), Tuholj m, o. Kladnja (Halilović 1990: 289), Gornja Lukavica m, o. Živinica, Gračanica m, o. Živinica, Svojat m, o. Živinica, Zelenika m, o. Živinica (Bulić 2014: 96)

79c. *zvřždeňāk*. DB 1962: Dragovići m, o. Kraljeve Sutjeske

80a. *zvřžžěňak*. DB 1962: Visočka nahija p (M. Filipović)

80b. *zvřžžěňāk*. U 1975–1986: Lokve m, o. Hadžića (U 59), *zvřžžěňāk / dřvžžěňāk*: Ugorsko m, o. Vogošće (U 55); DL 1962–2022: Lokve m, o. Hadžića (Đurović 1992: 196)

80c. *zvřžžěňāk*. DB 1962: Topuzovo Polje p, o. Visokog

80d. *zvřžžěňāk*. DB 1962: Visoko m

80e. *zvřžžěňāk*. DB 1962: o. Visokog (Papratnica p, Banjer-Kula p)

80f. *zvřžžěňāk*. DB 1962: Goduša m, o. Visokog

80g. *zvřžžěňāk*. DB 1962: Ilijaš p, o. Sarajeva

- 81a. *zvìžževnāk*. U 1975–1986: Mratinjići k, o. Kreševa (U 60)
81b. *zvìžževnāk*. DB 1962: Visoko m
82. *zvìžžnāk* / *kišnāk*. U 1975–1986: Dubrave m, o. Bosanske Gradiške (U 227)
83. *žaždènāk*. DB 1962: Foča p, Paljike, o. Goražda
84. *ždžždèvlāk* / *žžždèvlāk*. U 1975–1986: Glogova m, o. Bratunca (U 75)
85. *žžždeñāk*. DB 1962: Križiči k, o. Visokog
86. *žžžženāk*. DB 1962: Jelaške m, o. Olova
87. *žžždrñāk*. DB 1962: Donja Vijaka k, o. Vareša
88. *žžždavac*. U 1975–1986: Donja Sopotnica p, o. Goražda (U 41)
89. *žžždeľāk* / *žžždevlāk*. U 1975–1986: Srebrenica m (U 73)
90. *žžžderñāk*. U 1975–1986: Drum m, o. Vlasenice (U 77)
91a. *žžždevac*. U 1975–1986: Zavajt p, o. Foče (U 27); DL 1962–2022: Toholji m, o. Foče, Milijeno m, p, o. Čajniča (Jahić 2002: 134)
91b. *žžždevac*. DB 1962: Čajniče m
92. *žžždevlāk* / *žžždeľāk*. U 1975–1986: Srebrenica m (U 73), *žžždevlāk* / *ždžždèvlāk*: Glogova m, o. Bratunca (U 75)
93. *žžždreľāk*. U 1975–1986: Žlijebac p, o. Bratunca (U 74)
94. *žžžževac*. DB 1962: Crna Rijeka m, o. Olova, Kamensko m, o. Olova
95. *žžžževnāk*. DB 1962: Borovica k, o. Vareša
96. *žžžževnāk*. DB 1962: Glasinac m

3. Raznolikost naziva za daždevnjaka ogleda se i u tvorbenim jedinicama – u osnovama i nastavcima.

Osnove

1. Oblici od riječi *bura*: 1
2. Oblici s refleksom *džd-*: 2-8; *držd-*: 27
3. Oblici s naslanjanjem na *džd-*: 64, 73-74
4. Oblici s refleksom *dežd-*: 10; *drežd-*: 28
5. Oblici iskrivljeni od *dežž-*: 9
6. Oblici s refleksom *dižd-*: 13-16; *drižd-*: 29
7. Oblici s refleksom *dižž-*: 11, 17-18, 22-24
8. Oblici s naslanjanjem na *dižž-* (*divžž-*): 12
9. Oblici s naslanjanjem na *dižva* (sud za mlijeko): 19-21
10. Oblici s refleksom *dožd-*: 25; *drožd-*: 30
11. Oblici s refleksom *dožž-*: 26; *drožž-*: 31-32
12. Oblici s naslanjanjem na *družiti se*, *družba*: 35, 44-45
13. Oblici s naslanjanjem na *držati*: 47-48

14. Oblici s refleksom *dužd-*: 49-52; *družd-*: 36-38
15. Oblici s naslanjanjem na *dužd-*, *družd-*: 75-76, 84
16. Oblici s refleksom *dužž-* (*dužj-*): 53-54; *družž-* (*družj-*, *druž-*, *družž-*): 33-34, 39-43, 46
17. Oblici s naslanjanjem na *đevđir*: 55-56
18. Oblici od riječi *kiša* (ili *kihati*, *kišem*): 57-62
19. Oblici s naslanjanjem na *krava*, *kravlji*: 63
20. Oblici s naslanjanjem na *piskati*: 65
21. Oblici s naslanjanjem na *posati* (sisati): 66
22. Oblici od riječi *šara*: 68-69
23. Oblici od riječi *štrljak* (patrljak): 70
24. Oblici od riječi *voda*: 71-72
25. Oblici s naslanjanjem na *zviždati*: 77-79, 82; *zvižđati*: 80-81
26. Oblici s naslanjanjem na *ždrijebe*, *suždrebna*: 67
27. Oblici potpuno iskrivljeni od osnove *dəžd-* (*ža-*): 83
28. Oblici s izmijenjenim početnim glasom uz *i* u osnovi (*ži-*): 85-86
29. Oblici s izmijenjenim početnim glasom uz *u* u osnovi (*žu-*): 87-96

Tvorbeni nastavci

1. *-ø*: 3, 57
2. *-a*: 39
3. *-æc*: 68, 70
4. *-aňak*: 5
5. *-avæc*: 49, 58, 88
6. *-avňak*: 22
7. *-eľak*: 89
8. *-enak*: 13, 40, 73
9. *-eňak*: 6, 10-12, 14, 17, 20, 23, 27-28, 30-31, 34, 36, 41, 44, 47, 50, 53, 55-56, 64, 69, 71, 77-80, 83, 85-86
10. *-(b)eňak*: 35
11. *-(el)eňak*: 19
12. *-(v)eňak*: 21
13. *-erňāk*: 76, 90
14. *-evæc*: 51, 91, 94
15. *-evľak*: 84, 92
16. *-evňak*: 7, 15, 18, 25-26, 32, 37, 42, 45, 52, 54, 74, 81, 95-96
17. *-evňak* s metatezom *v* ili *-ń*: 2, 9
18. *-jak*: 67

19. *-(i)jāk*: 63
20. *-leñak*: 24
21. *-nāk*: 59
22. *-ñača*: 60
23. *-ñāk*: 1, 61, 72, 82
24. *-o*: 33, 43, 46, 62, 75
25. *-reľak*: 93
26. *-reñak*: 29
27. *-(d)reñak*: 48
28. *-revñāk*: 38
29. *-rñak*: 8, 16, 87
30. *-vəc*: 65-66

Kao što se vidi iz ovog pregleda, u tvorbi naziva za daždevnjaka sudjeluju osnove s različitim značenjem i brojni formanti. Nazivi su tvoreni i tako što na iste osnove dolaze različiti nastavci (*kišavac*, *kišnak*, *kišñak*, *kišo*) i tako što na različite osnove dolaze isti nastavci (*burñak*, *kišñak*, *vodñak*). Najviše je naziva s osnovom **dvžž-* i od nje izvedenim osnovama, a najproduktivniji je formant *-eñak* (zastupljen u trideset jednom nazivu).

4. U DB 1962. navedena su različita narodna vjerovanja o daždevnjaku; većina njih dobro je zastupljena i u Bosni i Hercegovini. Najraširenija su u vezi s oglušenjem i kišom: *Mnògī nè volē vīdjeti bŭrñāka. Kò stānē na bŭrñāka, a ōn pīsnē, tāj će oglŭvīti* (Potkozarje; Dalmacija 2004: 40), ako čuješ da daždevnjak pisne (cikne, zazviždi), možeš oglušiti (o. Visokog, Sarajeva i Duvna), pada s kišom (Bijelo Polje u Hercegovini, Kreševo): *Daždèñāk pàdā ŷz oblāka (māglē) i nīje ga srītno dīrat ili ũbit* (zapadna Hercegovina; Kraljević 2013: 56), utječe na kišu / buru, ide u povorkama / družbama moleći da padne kiša (o. Fojnice, Visokog). Vjeruje se i da daždevnjak voli otpiti mlijeka iz dižve i tako ga otrovati (o. Jajca), da nosi opasnost, nesreću, smrt (Gračanica kod Tuzle, o. Sanskog Mosta), da pljuje otrov (o. Fojnice), da mu vatra ne škodi (o. Prozora, Fojnice i Vareša), da ga ne valja ubiti, jer je sličan zmaju, pa ga zmaj može osvetiti (o. Fojnice, Visokog i Vareša). U 1975–1986. zabilježeno je i vjerovanje da sisa krave (Krnja Jela kod Bosanskog Petrovca, U 215/106a; DB 1962. sadrži potvrde iz o. Gospića, Otočca i Udbine) te da osoba kojoj prijede preko ruku sve zna raditi (Plješivica kod Rogatice, U 47/106a; up. gatanje iz Vlasenice: *Kako si ti, daždenjače, šaren, tako i ja znala našarati i otpočeti!* u DB 1962). Navedena vjerovanja imaju odraza u osnovama od kojih se tvore nazivi za ovog vodozemca (otuda velika

sličnost terenske rasprostranjenosti osnova i vjerovanja): od njegova piska, zvižduka može se ogluhnuti (*piskavac*, *zviždenjak*); navješćuje dažd – kišu (*daždvenjak*, *kišavac*, *kišnjak*), buru (*burnjak*); kreće se u družbama (*družbenjak*), pije mlijeko iz dižve (*dižvenjak*), voli sisati krave (*posavac*) i dr., a zanimljiva su preplitanja i ukrštanja osnova i vjerovanja (*daždaja* < *dažd* + *aždaja* – postojanje predodžbe o daždevnjakovoj moći). Nastanku novih naziva pogodovale su i analogije (*vodenjak*: voda – povezivanje daždevnjaka s vodom, vlagom), moguće tabuističke reakcije (*suždrenjak* : *kravijak*), izgled daždevnjaka (*šarac*, *šarenjak*), semantička naslanjanja na lekseme u vezi s mlijekom (*đevđenjak*: đevđir) i dr.

5. Među Brozovićevim izvorima nisu se našla *Pitanja o govoru prostoga naroda* (Rešetar 1897). U prvom dijalektološkom upitniku na području južnoslavenskih jezika u okviru 15. pitanja tražen je odgovor u vezi s alternacijom *ali*: *daždvenjak* ili *diždenjak*. U zbirci koju čini dvjesta dvadeset šest upitnika popunjenih širom Bosne i Hercegovine (Halilović 2021) nalaze se četiri naziva nezastupljena u DB 1962. (*diždenak*, *nadaždenak*, *druževnjak* i *kišavac*; treći i četvrti imamo i u U 1975–1986) i mnogobrojne potvrde o rasprostranjenosti naziva zabilježenih u DB 1962.

Pored mnoštva fonetskih i tvorbenih varijanti lekseme *daždvenjak* (*daždeňak*, *daždvenjak*, *diždenak*, *diždenjak*, *diždevnjak*, *diždevnjak*, *dižvenjak*, *duždvenjak*, *nadaždenak* i dr.), P 1897. sadrže i više sinonimnih leksema. Leksema *daždvenjak* i njene varijante najčešće su u ispitivanim govorima; po učestalosti slijede lekseme *burnjak* (zapisana u osam upitnika), *kišnjak* (u šest) i *družda* / *druževnjak* / *druždevnjak* (u četiri). Jedanput su zapisane lekseme *kišavac* i *zviždenjak*, kao i riječi sa drugačijim značenjem (*gušter* i *zelembać*).

Leksemu *daždvenjak* poznaju govori u svim krajevima; varijanta *duždvenjak* zapisana je u sedam upitnika na istoku – šest u oazi koja obuhvaća goraždanski, višegradski i rogatički kraj i jedan u Zvorniku i o. (P 96), te u dva na zapadu (P 148, Sinjakovo kod Jajca, i P 206, Sanski Most i o.). Leksema *kišnjak* upotrebljava se uglavnom u središnjem arealu – u dolini Krivaje (P 93), travničkom (P 150, P 156) i žepačkom kraju (P 158). Leksema *burnjak* najčešća je u sjeverozapadnoj Bosni, u bihaćkom kraju (P 215, P 219), o. Sanskog Mosta (P 208, Stari Majdan), Prijedoru i o. (P 192, P 193) te u o. Bosanske Dubice (P 196, u govoru p). U Skender-Vakufu (P 161) i o. Dervente (P 173, selo Kulina) govori se i *kišnjak* i *burnjak*.

Više od trećine upitnika (osamdeset četiri) ne sadrži nikakav odgovor; ovo bi moglo značiti da leksema *daždvenjak* nije u upotrebi u mnogim mjestima.

U prilog tome govore i ove napomene: “*daždēvnica, daždēvnjak* i *vazam* nepoznate...” (P 130/5a, Livno); također je u P 136/5 (mjesta oko rijeke Rame od Prozora i Luga do njezina ušća u Neretvu) uz *daždēvnica, daždēvnjak* dopisano: “nepoznato”; u P 43/5a (u selima oko Mostara), uz pit. 15: “ove riječi nijesam čuo, koje nijesu podcrtane, u ovim selim govoriti”; u P 47/5a (u gradu Mostaru): “Nepoznato: *diždēvnica, diždēvnjak*”; u P 191/5a (o. Prijedora): “*Daždēvnica, daždēvnjak* nijesam nikad čuo.” (V. Kartu br. 1.)

6. *Upitnik za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora* (Vuković i dr. 1975) popunjen je od 1975. do 1986. te 2016. i 2017. u dvjesta trideset mjesta (Halilović i dr. 2020); pitanje br. 1086 odnosi se na *daždēvnjaka*. U zbirci se nalaze mnogobrojne potvrde o rasprostranjenosti otprije poznatih naziva, kao i trideset sedam naziva nezastupljenih u DB 1962. (*daždàja, daždàñāk, dīvžēñāk, dīždēvñāk, dīždrñāk, diželēñāk, dīžeñāk, drōžžēvñāk, družo, druždrevñāk, družo, dūždavac, dūžžēñāk, kīš, kīšñača žāba, kīšo, krāvijāk, pīskavac, pōsavac, sūždrebñāk, šārac, šarēñāk, štrīlac, vōdñāk, zāždenāk, zāždēvñāk, združdo, zdūžderñāk, zvīžēñāk, zvīždeñāk, zvižñā^ok, ždūždevlāk, žūždavac, žūždelāk, žūžderñāk, žūždevlāk i žūždrelāk*).

Nazivi s *a* u osnovi i njihove fonetsko-fonološke varijante zapisani su u trideset jednom mjestu; dvaput naporedo s *burnjak* i jednom naporedo sa *šarac*. Većina je zabilježena u dvjema nepovezanim južnijim oazama (prva obuhvaća mjesta od Graca kod Neuma na jugozapadu do Zaloma kod Nevesinja; druga Grude, Čitluk i o. Mostara), jednoj istočnoj (čajnički, višegradski i rogatički kraj; u Plješevici i Žepi kod Rogatice naporedo s oblicima u kojih je u osnovi vokal *u*, a u Slatini kod Čajniča naporedo sa *šarac*) i jednoj sjeverozapadnoj (od o. Mrkonjić-Grada na jugoistoku do o. Cazina na sjeverozapadu). U Podrašnici kod Mrkonjić-Grada i Velikoj Bukovici kod Doboja naporedo je *daždēvnjak* i *burnjak*; u Borcima kod Konjica i Bobarama kod Tešnja govore se oblici sa *zažd-*. Oblici s *a* u osnovi upotrebljavaju se i u nekoliko međusobno nepovezanih mjesta, od o. Jablanice na jugu, preko Sarajeva i Kreševa do o. Gračanice, Orašja i Odžaka na sjeveru. Nazivi s *i* u osnovi odlika su dvadeset ispitivanih govora; većina je zapisana u dvjema manjim oazama: jedna obuhvaća mjesta u sjevernoj Hercegovini (o. Kalinovika, Konjica, Jablanice i Prozora), južnoj i srednjoj Bosni (o. Trnova i Kreševa), a druga u istočnoj i sjeveroistočnoj Bosni (o. Olova, Kladnja i Živinica). Zabilježeni su i u mjestima između ovih dviju oaza (o. Sarajeva i Sokoca), u o. Nevesinja, te na sjeverozapadu Bosne (o. Prijedora, Bosanske Krupe i Velike Kladuše; u o. Bihaća naporedo s *burnjak*). Nazivi s *i* u osnovi odlika su uglavnom govora *m*; te

oblike *k* imaju samo u Deževicama kod Kreševa, a *p* u Ledićima kod Trnova. Oblici s *e* u osnovi zabilježeni su u Buni kod Mostara, Vitini kod Ljubuškog i Modranu kod Dervente, a oblik s *o* u osnovi samo u Misurićima kod Maglaja. Oblici s *u* u osnovi zapisani su u četrdeset dva mjesta kao jedini, a u dva (Plješivica i Žepa u o. Rogatice) naporedo s oblicima na *a*. Većina potvrda nalazi se u istočnom arealu koji se proteže od o. Gacka u istočnoj Hercegovini do o. Srebrenika u sjeveroistočnoj Bosni. Manja srednjobosanska oaza obuhvaća mjesta u o. Visokog, Fojnice, Kaknja i Busovače. Ovi oblici odlika su i nekolicine nepovezanih mjesnih govora u srednjoj (o. Zavidovića, Travnika, Jajca) i sjevernoj Bosni (o. Maglaja, Teslića, Modriče) te u o. Brčkog i Banje Luke. (V. Kartu br. 2.)

Leksema *kišnjak* zabilježena je u dvadeset pet mjesnih govora – u dvadeset jednom kao jedina, a u četiri naporedo s nekom drugom. U šest mjesta upotrebljavaju se drugi nazivi s *kiš-* u osnovi (*kiš*, *kišavac*, *kišnak*, *kišnjača žaba* i *kišo*). Većina mjesta u kojima se govori *kišnjak* nalazi se u trima manjim nepovezanim oazama u srednjoj i sjevernoj Bosni, između Taračina Dola kod Ilijaša na jugu, Vijake kod Vareša na istoku, Perućice kod Jajca na zapadu i Sivše kod Tešnja na sjeveru. Leksemu *kišnjak* imaju i govori u sjeveroistočnoj Bosni (o. Tuzle i Brčkog; u Janji kod Bijeljine naporedo s leksemom *vodnjak*), a najzapadnije potvrde potječu iz Bastasa kod Drvara i Šurkovca kod Prijedora. U Uvorićima kod Visokog uz *kišnāk* govori se i *drūženāk*, u Ravnoj kod Maglaja *kišnāk* i *drúžo*, a u Dubravama kod Bosanske Gradiške *kišnāk* i *zvižnāk*. I nazivi s *kiš-* u osnovi upotrebljavaju se u sjevernijim krajevima: *kišo* u Brnjicu kod Kaknja i Lupoglavu kod Žepča, *kišnāk* (uz *krāvijāk*) u Strojicama kod Šipova, *kišnača žāba* u Mahovljanima kod Banje Luke, *kiš* (uz *būrnāk*) u Bosanskoj Dubici; iz južnijih krajeva potječe samo naziv *kišavac* (iz Vlaholja kod Kalinovika). Leksema *kišnjak* odlika je prije svega govora *k* (polovica potvrda), a najrjeđa je u govorima *p*.

Leksema *burnjak* zapisana je u dvadeset jednom mjestu: u sedamnaest kao jedina, a u četiri naporedo s *kiš*, *daždevnjak*, *diždenjak* i *diždrnjak*. Svi mjesni govori u kojima se upotrebljava leksema *burnjak* nalaze se u sjevernoj i zapadnoj Bosni. To su govori *p* između Donjeg Rakovca kod Maglaja na jugoistoku, Podrašnice kod Mrkonjić-Grada na jugozapadu, Novog Grada kod Odžaka na sjeveroistoku i Prusaca kod Bosanskog Novog na sjeverozapadu; samo u dvama mjestima leksemu *burnjak* imaju i *m*: u Bosanskoj Dubici (naporedo s *kiš*) i Izačiću kod Bihaća (uz *diždēnāk* i *dīždrnāk*). (V. Kartu br. 3.)

Nerelevantni su odgovori u šesnaest upitnika (u o. Duvna zapisano je *gūsina*, u o. Zvornika *gūštēr*, u o. Bijeljine *gūšter*, u o. Livna *zelēnbāc*, u istočnoj

Hercegovini, o. Kupresa, Novog Travnika, Zenice, Skender-Vakufa i Modriče *zelèmbāc*), a u dvadeset osam nema odgovora; dakle, četrdeset četiri upitnika (gotovo petina zbirke) popunjena su u mjestima u kojima *daždvenjak* nije poznat (nema ga u izrazitim kraškim krajevima niti u panonskom dijelu BiH).

7. Nazivi za *daždvenjaka* na području srednjojužnoslavenskog jezika privlače pažnju dijalektologa više od jednoga stoljeća. U studiji iz 1921. S. Ivšić dokazao je da su alternacije *da/i/užd-* (*da/i/užd-*) refleksi alternacija slabog i jakog poluglasa, pri čemu su na mjesto slabog poluglasa dolazili sekundarni vokali *i* i *u* (73–78). Dijalektološka i etnološka razmatranja o nazivlju za *daždvenjaka* nastavljena su u radu D. Brozovića iz 1962. godine. Brozović iz različitih izvora donosi sto dvadeset naziva, od čega je četrdeset poznato samo u Bosni i Hercegovini. Dijalektološka istraživanja, osobito tokom 70-ih i 80-ih godina XX st., znatno su upotpunila zbirku naziva za *daždvenjaka* u Bosni i Hercegovini i donijela nove podatke o rasprostiranju već poznatih naziva. Dosad nam je poznato devedeset šest naziva koji se javljaju u sto šezdeset tri fonetske i akcenatske varijante. Raznolikost naziva za *daždvenjaka*, uzrokovana i unutarlingvističkim i vanlingvističkim momentima, ogleda se i u osnovama i nastavcima. Najviše je naziva s osnovom **dbžž-* i njenim varijantama, a najproduktivniji je formant *-eňak*. Na kartama smo predočili areale osnove **dbžž-* (*dažd-*, *dižd-*, *dežd-*, *dožd-*, *dužd-*) i naziva koji su vrlo prošireni u Bosni i Hercegovini (*burnjak*, *duždvenjak*, *kišnjak*).

Izvori

- Pitanja o govoru prostoga naroda* (1897), FAZM, Inventar folkl. zapisa III, N° 14457–14461. (1–226), pit. 15, Zemaljski muzej, Sarajevo
Upitnici za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora (1975–1986), 1–230, pit. LFT 1086, Institut za jezik, Sarajevo
Upitnici za srpskohrvatski dijalektološki atlas 1964–, pit. IX/18, Jugoslovenski komitet za dijalektološke atlase, Beograd

Literatura

- Baotić, Josip (1983), *Ikavskoćakavski govor u okolini Dervente*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo
Brozović, Dalibor (1962), “O raznolikosti nazivâ za *daždvenjaka* i o njezinim uzrocima. S osobitim obzirom na teritorij Bosne i Hercegovine”, *Slavia* 31/4, 537–554.
Bulić, Refik (2014), *Arhaičniji govori u gornjem toku Spreče. Živinički kraj*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla
Dalmacija, Stevo (2004), *Rječnik govora Potkozarja*, Glas srpski, Banja Luka
Đukanović, Petar (1983), *Govor sela Gornje Caparde. Kod Zvornika*, SANU, Beograd

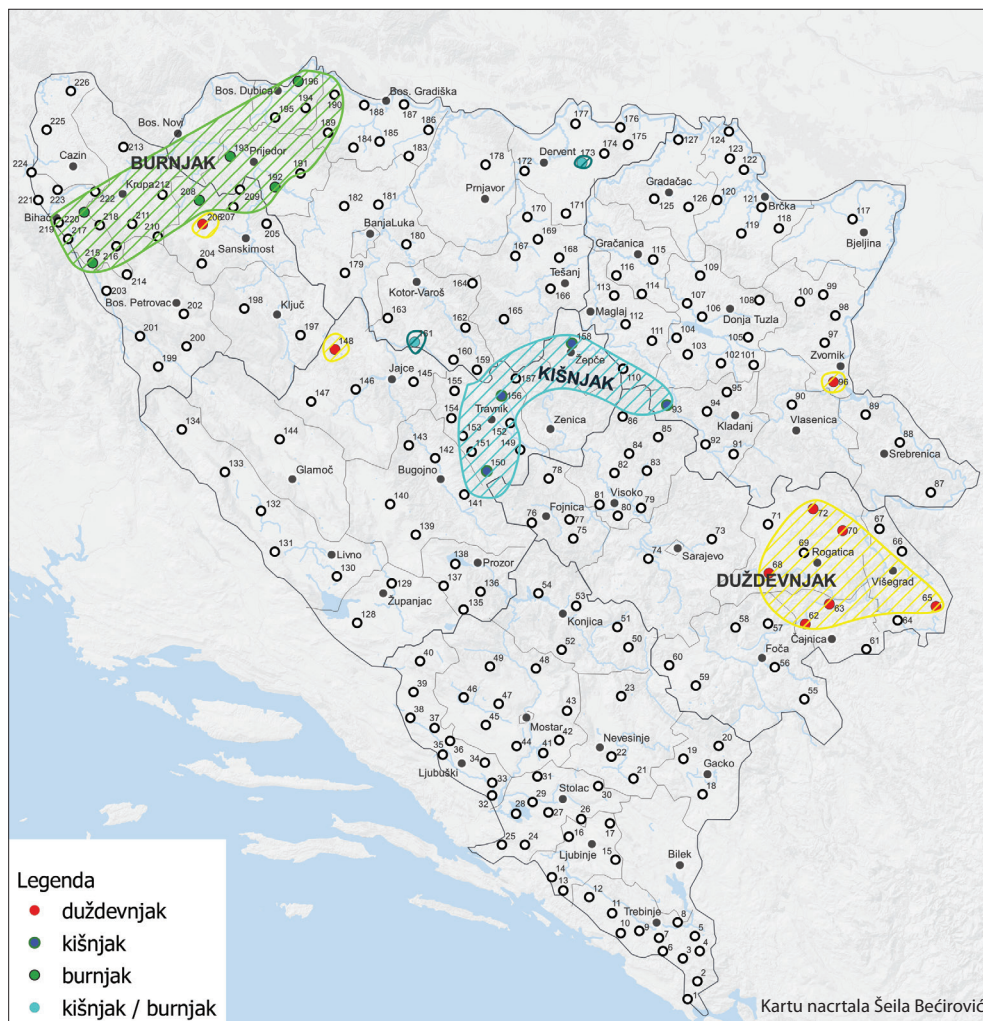
- Đurović, Radoslav (1992), *Prelazni govori južne Bosne i visoke Hercegovine*, SANU, Beograd
- Halilović, Senahid (1990), *Govor Muslimana Tuholja. Okolina Kladnja*, Institut za jezik, Sarajevo
- Halilović, Senahid (1996), *Govorni tipovi u međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke*, Institut za jezik u Sarajevu, Sarajevo
- Halilović, Senahid, Mehmed Kardaš, Amela Ljevo-Ovčina, Emira Mešanović-Meša (2020), *Bosanskohercegovački lingvistički atlas I: Fonetika*, Slavistički komitet, Sarajevo (https://slavistickikomitet.ba/Bosanskohercegovački_lingvisticki_atlas.pdf)
- Halilović, Senahid (2021), “Jezička anketa Zemaljskog muzeja u Sarajevu iz 1897. godine”, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu XXIV*, 15–29.
- Ivšić, Stjepan (1921), “Lik *duždewъ* pored *dъždewъ* u Supr. i u s.-h. *duždewiak* ‘salamandra maculosa’”, *Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay*, 68–78.
- Jahić, Dževad (2002), *Ijekavskoštakavski govori istočne Bosne*, Institut za jezik u Sarajevu, Sarajevo
- Kraljević, Ante (2013), *Ričnik zapadnohercegovačkoga govora*, Matica hrvatska – Dan, Široki Brijeg – Zagreb
- Peco, Asim (1975) *Ikavskošćakavski govori zapadne Bosne: Uvod i Fonetika*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo
- Peco, Asim (1986) *Ikavskošćakavski govori zapadne Hercegovine*, ANUBiH, Sarajevo
- Pehlić, Amina (2006) “Fonetsko-fonološke osobine govora Donjeg Kamička. Kod Sanskog Mosta”, *Pismo IV/1*, 54–72.
- Remetić, Slobodan (1970), “Fonetske i morfološke karakteristike govora Srba u Kladnju i okolini”, *Prilozi proučavanju jezika 6*, 105–133.
- Rešetar, Milan (1897), *Pitanja o govoru prostoga naroda*, Zemaljski muzej BiH, Sarajevo
- Vujičić, Dragomir (1981), “Prilog proučavanju govora Donjeg Birča”, *Radovi Odjeljenja društvenih nauka ANUBiH LXX/21*, 195–211.
- Vuković, Jovan (1962) “Govorne osobine” (Imljana), *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Etnologija XVII*, 27–49.
- Vuković, Jovan (1963) “Kreševsko-lepenički govor”, *Posebna izdanja Naučnog društva BiH III*, 287–311.
- Vuković, Jovan, Dalibor Brozović, Asim Peco, Dragomir Vujičić (1975), *Upitnik za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo

WORDS FOR THE FIRE SALAMANDER IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: LINGUOGEOGRAPHICAL APPROACH

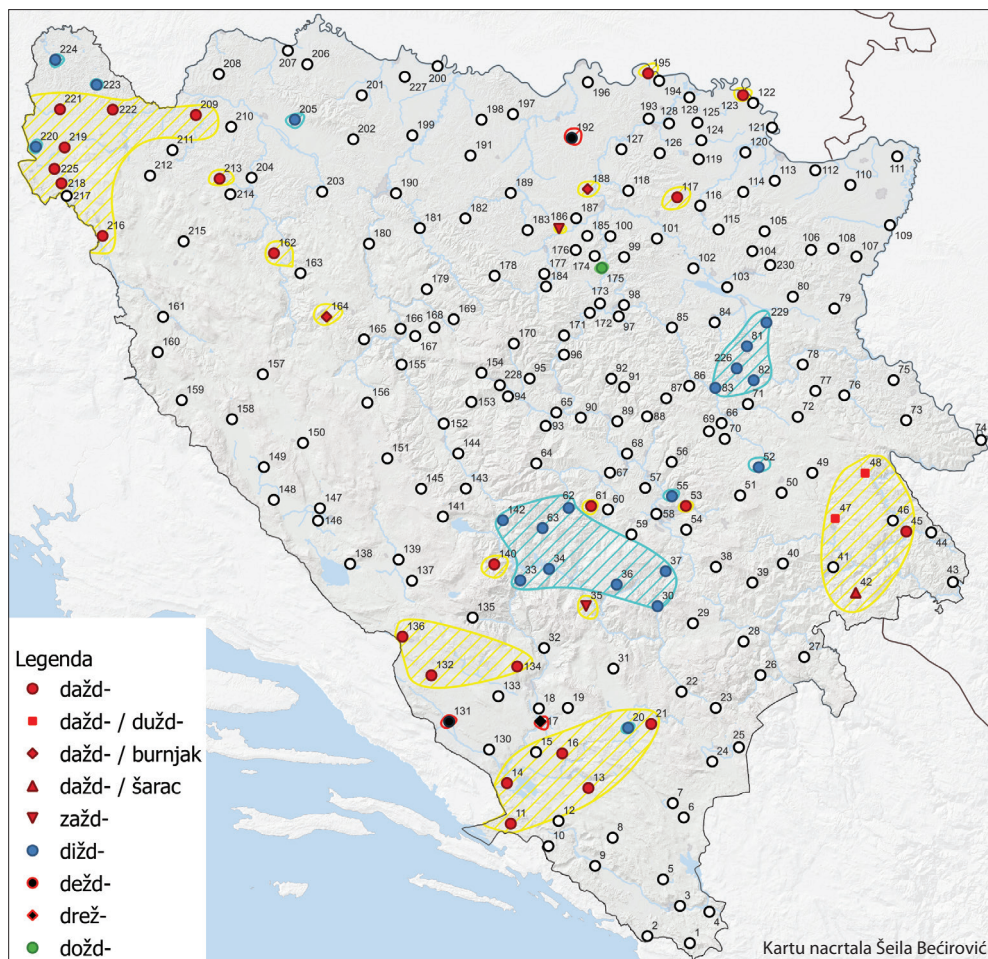
Abstract

During the 20th century, dialectologists dedicated numerous studies to the words used to refer to the fire salamander (*Salamandra maculosa Laur.*) in the central South Slavonic language. In the paper from 1962, Dalibor Brozović presents 120 names for the fire salamander out of which 40 are known only in Bosnia and Herzegovina. In this paper, we extend the research and point to the existence of even more names for the fire salamander in the languages spoken in Bosnia and Herzegovina: in the glossary, we list 96 words for the fire salamander, not taking into account the phonetic and the accent-based variants. Aside from the new names and forms taken from different sources, we also present new data about the aerial features of the already familiar terms. The variety of the words used to name the fire salamander, caused by both interlinguistic and external factors, is also manifested in the very roots of the words and their inflections. The analysis shows that the words are based on formation principles adding different suffixes to the same roots (*kišavac, kišňak, kišo*) or those adding the same suffixes to different roots (*burnak, kišňak, vodňak*). By means of a linguogeographic analysis of a part of the corpora collected, we have established the areal features for the roots and the names that have become quite widespread across Bosnia and Herzegovina.

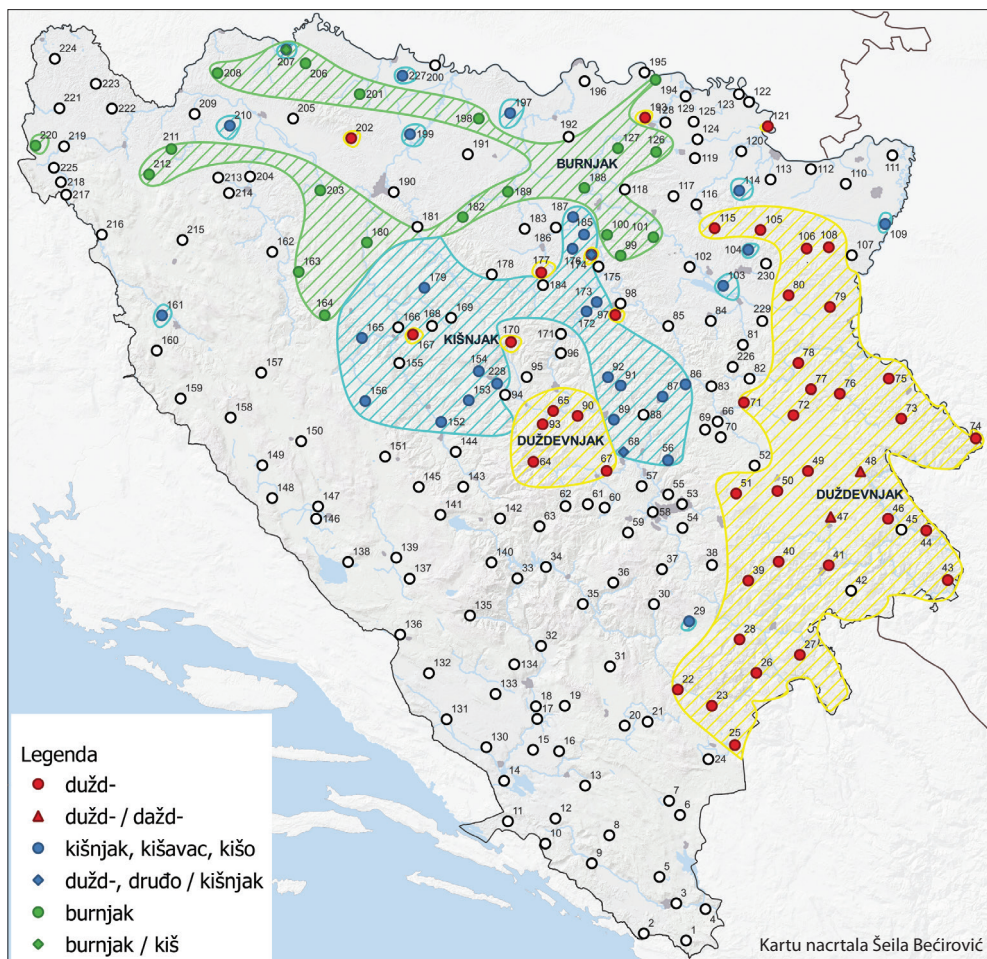
Key words: areal features, Bosnia and Herzegovina, the fire salamander, dialect lexis, dialectology, linguogeography, survey

Karta br. 1: P 1897. A) duždevnjak; B) kišnjak; C) burnjak

Karta br. 2: U 1975–1986. A) dažd-; B) dižd-; C) dežd-; D) dožd-

Karta br. 3: U 1975–1986. A) dužd-; B) kišnjak; C) burnjak